

**ΕΚΘΕΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ
ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΣΧΟΛΕΙΟ 10/Σ10: ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΑΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Το Σχολείο 10 λειτουργεί ως Δημόσια Σχολική Μονάδα υποχρεωτικής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με ημερήσιο πρόγραμμα στην πρωτεύουσα Νομού Θεσσαλίας. Πρόκειται για το παλαιότερο Γυμνάσιο της πόλης με λειτουργία από το 1882, ως 4τάξιο αρχικά και στη συνέχεια 6τάξιο και 8τάξιο Γυμνάσιο Αρρένων, ενώ από το 1979 λειτουργεί ως Μικτό Γυμνάσιο στο ίδιο σχολικό συγκρότημα με το αντίστοιχο Λύκειο. Στεγάζεται στο νέο Διδακτήριο που χτίστηκε μετά τον σεισμό του 1954, με έρανο, οπότε και έλαβε σχετική επωνυμία. Στην πολύ ενημερωμένη (δίγλωσση) ιστοσελίδα του παρουσιάζεται η ιστορία του Σχολείου, εκτίθεται το όραμα για την εκπαίδευση των μαθητών του¹ και η φιλοσοφία ενός ανοικτού και εξωστρεφούς σχολείου² και προβάλλεται η πολύπλευρη και διαρκής δράση του (λειτουργία σύγχρονης δανειστικής βιβλιοθήκης, λειτουργία ομάδων για υλοποίηση ποικίλων προγραμμάτων, ομάδας χορού, θεατρικής ομάδας, ομάδας ρομποτικής με διακρίσεις, υλοποίηση δύο ευρωπαϊκών προγραμμάτων Erasmus+ με εσωτερικό μαθητικό διαγωνισμό λογότυπου και δύο αδελφοποιήσεων με σχολεία του εξωτερικού³, πραγματοποίηση πολυήμερων εκδρομών στο εσωτερικό και το εξωτερικό, συμμετοχή στις εκδηλώσεις για τα 200 χρόνια από την Ελληνική Επανάσταση, εθελοντικές δράσεις, υλοποίηση προγράμματος “Νοιάζομαι και δρω”, παραγωγή βίντεο για τον σχολικό εκφοβισμό, συνεργασίες με Φορείς και Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα...). Το Σχολείο επίσης διαθέτει υψηλού

επιπέδου τεχνολογικό εξοπλισμό, πολλά Εργαστήρια και προσωπικούς χώρους φύλαξης αντικειμένων των μαθητών. Ο μαθητικός πληθυσμός είναι μικτός, προερχόμενος από λαϊκή συνοικία του κέντρου της πόλης⁴.

Κατά το σχολικό έτος 2020-2021 στο Σχολείο φοιτούσαν 400 μαθητές και υπηρετούσαν 50 Εκπαιδευτικοί, ενώ το έργο τους υποστήριζαν μία Ψυχολόγος και μία Κοινωνική Λειτουργός. Ο Διευθυντής του Σχολείου, μη οργανικά ανήκων σε αυτό, με 36 χρόνια υπηρεσίας, διέθετε 25ετή εμπειρία σε διευθυντική θέση και ασκούσε τα καθήκοντά του για δέκατη σχολική χρονιά σε αυτό.

Με βάση τα αποτελέσματα επεξεργασίας των απαντήσεων που έδωσαν στο Ερωτηματολόγιο⁵ της έρευνας για την κουλτούρα του Σχολείου 18 υπηρετούντες/-ούσες Εκπαιδευτικοί (συμπεριλαμβανομένων του Διευθυντή και της Υποδιευθύντριας) του Σχολείου, παρατηρείται συνολικά υψηλή και παραπλήσια βαθμολόγηση τριών παραγόντων, του ενδιαφέροντος για τον άνθρωπο και για τις ανθρώπινες σχέσεις (Α=4,10), της εισαγωγής της καινοτομίας και αξιοποίησης των ευκαιριών (Β=4,03) και της επιδίωξης και επίτευξης στόχων (Γ=3,92), ενώ χαμηλότερα βαθμολογείται ο παράγοντας της γραφειοκρατικής λογικής και τυπικής οργάνωσης των διαδικασιών (Δ=3,62). Οι περισσότεροι επίσης (15 στους 18, μεταξύ αυτών και ο Διευθυντής και η Υποδιευθύντρια) από όσους απάντησαν στο Ερωτηματολόγιο κατατάχθηκαν στην πρώτη από τις δύο συστάδες (CLUSTER 1) κατά την ομαδοποίηση των περιπτώσεων με την Ιεραρχική Ανάλυση Συστάδων και οι υπόλοιποι (3 στους 18) στη δεύτερη συστάδα (CLUSTER 2)⁶.

ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ/Σ10:

		Statistics										
		A	B	Γ	Δ	AB	ΑΓ	ΑΒΓ	ΓΔ	ΑΔ	ΒΓ	ΒΔ
N	Valid	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		4,0992	4,0278	3,9167	3,6151	4,0635	4,0079	4,0146	3,7659	3,8571	3,9722	3,8214

Ίδια ιεράρχηση με παρόμοια αριθμητική αποτίμηση και των τεσσάρων παραγόντων (Α ανθρώπινες σχέσεις, Β ανοικτό σύστημα-καινοτομία, Γ ορθολογικοί στόχοι, Δ εσωτερική διαδικασία) γίνεται από τους Εκπαιδευτικούς -πλην του Διευθυντή- (N=17): A=4,06, B=3,98, Γ=3,87, Δ=3,57.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ/Σ10:

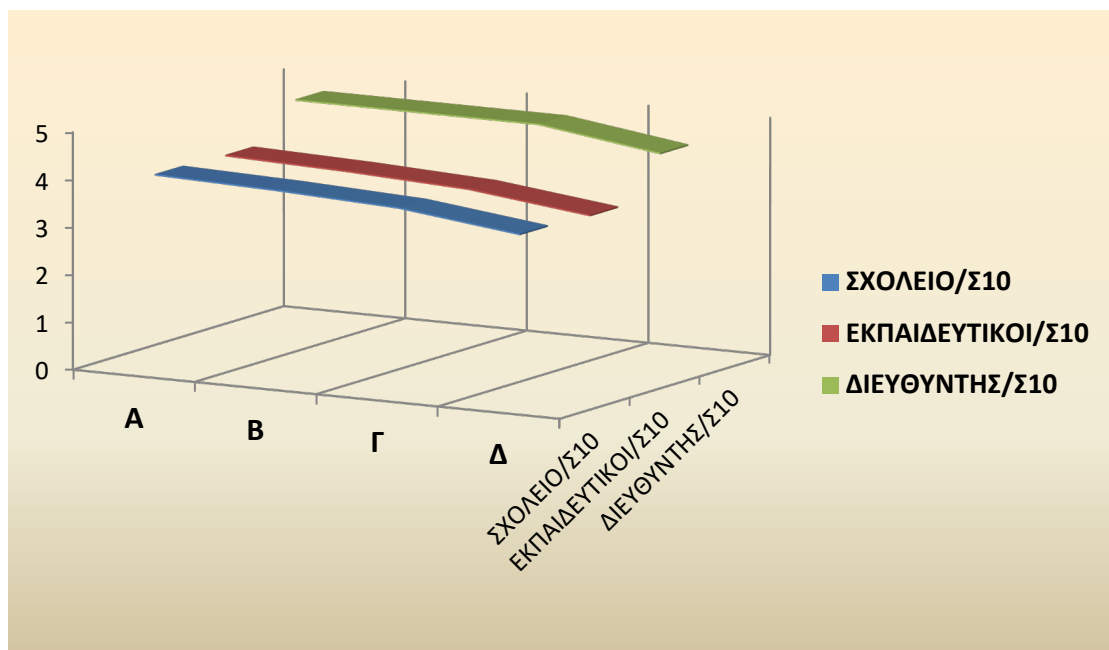
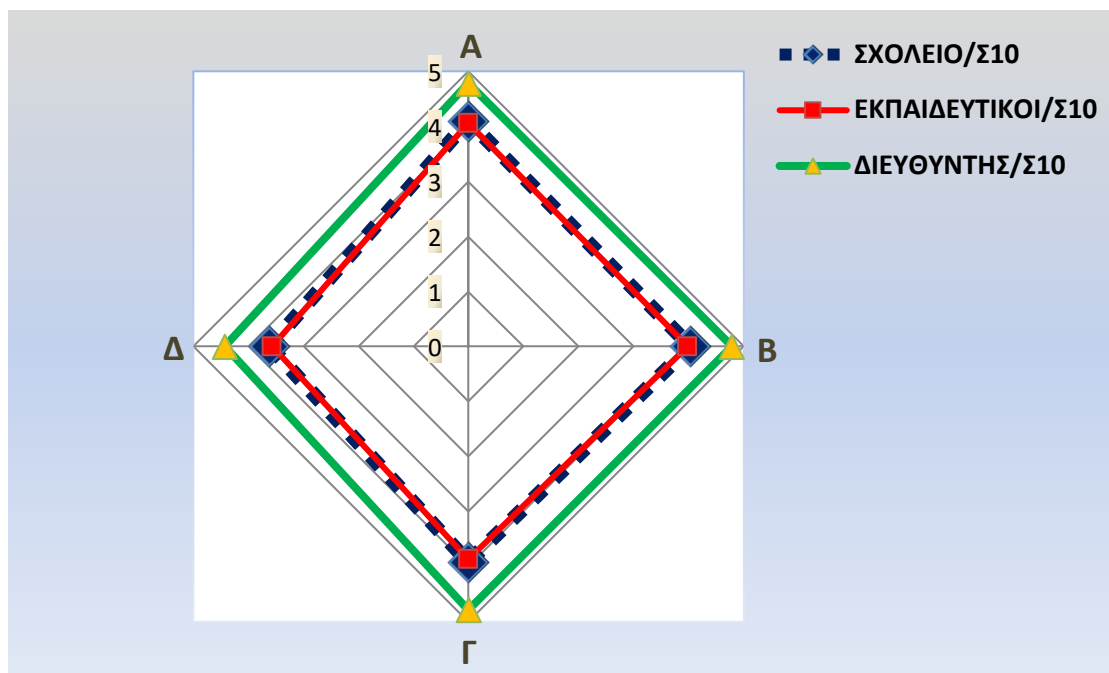
		Statistics										
		A	B	Γ	Δ	AB	ΑΓ	ΑΒΓ	ΓΔ	ΑΔ	ΒΓ	ΒΔ
N	Valid	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		4,0588	3,9832	3,8655	3,5672	4,0210	3,9622	3,9692	3,7164	3,8130	3,9244	3,7752

Ο Διευθυντής, ενώ ιεραρχεί με τον ίδιο τρόπο τους τέσσερις παράγοντες, τους αποτιμά αριθμητικά όλους αισθητά υψηλότερα από όσο οι Εκπαιδευτικοί, επηρεάζοντας αυξητικά τα συνολικά αποτελέσματα: εξισώνει τους τρεις πρώτους (A=B=Γ=4,79) και βαθμολογεί τον τέταρτο λίγο χαμηλότερα (Δ=4,43).

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ/Σ10:

		Statistics										
		A	B	Γ	Δ	AB	ΑΓ	ΑΒΓ	ΓΔ	ΑΔ	ΒΓ	ΒΔ
N	Valid	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Missing	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mean		4,7857	4,7857	4,7857	4,4286	4,7857	4,7857	4,7857	4,6071	4,6071	4,7857	4,6071

Πίνακες Μ.Ο. για Σχολείο 10/Σ10

Σχήματα με βάση τους Μ.Ο. στους 4 βασικούς τύπους Κουλτούρας για Σχολείο 10/Σ10

Τα αποτελέσματα από την έρευνα με το Ερωτηματολόγιο φαίνεται να επιβεβαιώνονται από τα αντίστοιχα των ημι-δομημένων Συνεντεύξεων που παραχωρήθηκαν, μίας ατομικής από τον Διευθυντή του Σχολείου και μίας ομαδικής από πέντε μόνιμους Εκπαιδευτικούς (την Υποδιευθύντρια και τέσσερις ακόμη οργανικά ανήκοντες/-ουσες Εκπαιδευτικούς).

Ως προς τον παράγοντα Α, των ανθρώπινων σχέσεων και του ενδιαφέροντος για τις ανθρώπινες ανάγκες, τονίζεται από τον Διευθυντή ότι αποτέλεσε από την πρώτη -κυριολεκτικά- στιγμή της θητείας του προτεραιότητα η εξομάλυνση των σχέσεων μεταξύ όλων των βασικών μετόχων του Σχολείου (Διευθυντή, εκπαιδευτικών, μαθητών, γονέων), που παραδοσιακά είχε τη φήμη αυστηρού σχολείου⁷. Κύριο όπλο του είναι η αμοιβαία κατανόηση, η δικαιοσύνη και η ήρεμη και άμεση συζήτηση, καθώς επιστρατεύει τη δύναμη του διαλόγου και διδάσκει αυτήν ως τρόπο επίλυσης των διαφωνιών⁸. Ο ίδιος, αξιοποιώντας τη στήριξη που μπορεί να του παράσχει η Επιστήμη της Ψυχολογίας, καθίσταται αναγνωρισμένο πρότυπο για τους Εκπαιδευτικούς του Σχολείου ως προς τη διαχείριση των σχέσεων⁹, ενώ φροντίζει να παράσχει ανάλογες ευκαιρίες μάθησης στους Εκπαιδευτικούς με τη διοργάνωση δράσεων ενδοσχολικής επιμόρφωσης¹⁰. Ενισχύει μάλιστα τις ανθρώπινες σχέσεις μέσα από εθιμοτυπίες¹¹, με τη συμμετοχή άλλοτε ολόκληρου του Σχολείου -για τους μαθητές αποτελούν και ευκαιρίες πολύπλευρης μάθησης¹²- και άλλοτε μόνο των Εκπαιδευτικών, εντός και εκτός του σχολικού χώρου. Η στήριξη επίσης κάθε πρωτοβουλίας Εκπαιδευτικού για υλοποίηση δράσεων στο Σχολείο που θα αποτελέσουν ευκαιρίες μάθησης για όλους¹³, η αναγνώριση του δικαιώματος ελεύθερης επιλογής από τους Εκπαιδευτικούς των γνωστικών αντικειμένων που θα διδάξουν¹⁴, η αξιοποίηση των ιδεών εκπαιδευτικού και βοηθητικού προσωπικού¹⁵, η πρόκριση του συμφέροντος των Εκπαιδευτικών έναντι της προσωπικής επιθυμίας και προτίμησης του Διευθυντή¹⁶ -ενδεικτικής μάλιστα της φιλοσοφίας του για το σχολείο¹⁷- αποτελούν συνειδητές επιλογές που ενισχύουν την αυτοπεποίθηση και προσφέρουν αίσθημα ικανοποίησης και ασφάλειας στο ανθρώπινο δυναμικό.

Για τους Εκπαιδευτικούς, η πολυετής συνύπαρξη των περισσότερων οργανικά ανηκόντων Μελών του Συλλόγου Διδασκόντων έχει διευκολύνει τη σύσφιξη των σχέσεων¹⁸, η οποία αποτυπώνεται στην τήρηση εθιμοτυπιών, στο καλό κλίμα εντός του κοινού χώρου συνεύρεσης¹⁹, στην ανοικτή υποδοχή κάθε νεοεισερχόμενου συναδέλφου²⁰, στα θετικά συναισθήματα²¹. Επίσης, η ομαδική εργασία στο πλαίσιο υλοποίησης αναρίθμητων δράσεων, με αναγνώριση της πείρας και της ειδικευσης, αλλά με τήρηση των αρχών της συνεργασίας και του αμοιβαίου σεβασμού, συχνά καθιστά την ομάδα μοχλό παρώθησης για προσωπική βελτίωση²². Ως σωστά λειτουργούσα ομάδα περιγράφεται και ο Σύλλογος Διδασκόντων, με δημοκρατική λήψη των αποφάσεων και επίλυση των διαφωνιών με επιχειρήματα²³. Αναγνωρίζεται μάλιστα ο χαρακτηρισμός «ομάδα» ως ισχυρότερος από τον χαρακτηρισμό «οικογένεια» για την απόδοση των σχέσεων και του τρόπου λειτουργίας των Εκπαιδευτικών (Διεύθυνσης και Διδασκόντων) και των μαθητών μέσα στο Σχολείο²⁴.

Επιπρόσθετα, το ενδιαφέρον για τις ανθρώπινες ανάγκες επιβεβαιώνεται και από τις δύο πηγές, καθώς οι Εκπαιδευτικοί στηρίζονται και διευκολύνονται για την προσωπική και επαγγελματική τους ανάπτυξη²⁵, οι μαθητές τίθενται στο επίκεντρο της μαθητο-κεντρικής φιλοσοφίας του Σχολείου²⁶ και οι συν-άνθρωποι από το κοινωνικό περιβάλλον τυγχάνουν της συμβολικής μέριμνας του Σχολείου στο πλαίσιο φιλανθρωπικών δράσεων²⁷.

Στην υπηρεσία του παράγοντα Α_{ανθρώπινες σχέσεις} τίθεται όλη η δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε σχέση με την αξιοποίηση των ευκαιριών που εμφανίζονται ή δημιουργούνται και με την εισαγωγή της καινοτομίας (παράγοντα Β_{ανοικτό σύστημα-καινοτομία}). Αφενός η τεχνολογία, παρούσα ως εξοπλισμός, διευκολύνει τη μαθησιακή

διαδικασία²⁸, αφετέρου κάθε νέα ιδέα για υλική-τεχνική ή ποιοτική αναβάθμιση συζητείται, υποστηρίζεται θεσμικά και στηρίζεται έμπρακτα από τη Διεύθυνση του Σχολείου²⁹, με την αυτο-πραγμάτωσή του να επιτυγχάνεται όπου αξιοποιούνται τα κενά του Νόμου (απο-συγκέντρωση)³⁰. Οι Εκπαιδευτικοί εμπλέκονται σε πολλαπλές και παράλληλες δράσεις³¹, με επένδυση σημαντικού χρόνου (εντός και εκτός του εργασιακού ωραρίου τους)³², επί σειρά ετών, ώστε η λειτουργία των ποικίλων ομάδων εργασίας να αποτελεί «εθιμοτυπία» για τους μαθητές³³, αλλά να δημιουργεί στους Εκπαιδευτικούς την ανησυχία φυσιολογικής μείωσης της δημιουργικότητάς τους, λόγω της ανακύκλωσης των ιδεών και των προσώπων³⁴. ωστόσο, δεν υπάρχει ο φόβος για την αλλαγή, γιατί ενεργητικά μόνο ανταποκρίνονται στην πρόκληση του καινούριου, αλλάζοντας την κουλτούρα –όχι απλώς το κλίμα- του Σχολείου³⁵.

Ως προς τον παράγοντα Γορθολογικοί στόχοι, η επίτευξη στόχων σχετικών αφενός με τη βελτίωση των ανθρώπινων σχέσεων (Ανθρώπινες σχέσεις), αφετέρου με τον εκσυγχρονισμό του τεχνολογικού εξοπλισμού και των υποδομών αλλά και την αξιοποίηση ευκαιριών μάθησης (Βανοικτό σύστημα-καινοτομία)³⁶, δηλαδή στόχων που τίθενται στην υπηρεσία των αναγκών της εκπαίδευσης των μαθητών, αποτέλεσε και εξακολουθεί να αποτελεί προτεραιότητα για τον Διευθυντή³⁷. στο σημείο αυτό ερμηνεύεται τόσο η υψηλή αριθμητική αποτίμηση όσο και η εξίσωση των τριών παραγόντων (Ανθρώπινες σχέσεις, Βανοικτό σύστημα-καινοτομία, Γορθολογικοί στόχοι) από τον Διευθυντή. Πρόκειται για στόχους που απορρέουν από εσωτερικές ανάγκες του Σχολείου, οι οποίες αναγνωρίζονται και από τους Εκπαιδευτικούς³⁸. Στον βαθμό που η υλοποίησή τους εμπλέκει τους Εκπαιδευτικούς, οι στόχοι αυτοί τους εμπνέουν, καθώς επιλέγονται με ελεύθερη βούληση, ενδεχόμενη όμως επιβολή τους, χωρίς να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις προτεραιότητές τους, θα οδηγούσε σε διεκπεραιωτική διαδικασία υλοποίησης στο πλαίσιο της γραφειοκρατικής

λειτουργίας του εκπαιδευτικού συστήματος³⁹. Στο σημείο αυτό ο Διευθυντής φαίνεται να διαφοροποιείται μερικώς, καθώς γι' αυτόν η υλοποίηση στόχων γενικά αποτελεί χαρακτηριστικό του Σχολείου ως κατακτημένη τεχνογνωσία, ανεξάρτητα από την πηγή των στόχων⁴⁰, κάτι που αντανακλάται και στη σαφή τοποθέτησή του υπέρ του πλαισίου Αξιολόγησης, ενώ αρκετοί Εκπαιδευτικοί του Σχολείου φαίνεται να διατηρούν επιφυλάξεις⁴¹.

Αναφορικά με το όραμα για το Σχολείο, τόσο ο Διευθυντής όσο και οι Εκπαιδευτικοί εκφράζουν την επιθυμία και την αγωνία τους να συνεχιστεί η δυναμική πορεία του, όχι μόνο μετά τη λήξη της υγειονομικής κρίσης, αλλά και στο απώτερο μέλλον⁴². Οι Εκπαιδευτικοί μάλιστα, επιβεβαιώνοντας τη διακηρυγμένη στην ιστοσελίδα φιλοσοφία εκπαίδευσης του Διευθυντή, διατυπώνουν σαφώς τις βασικές αρχές της αποστολής του Σχολείου σε σχέση με τους μαθητές του: ανοικτότητα (σκέψης, αρχών, στάσεων), οξύνοια και κοινωνικές δεξιότητες των μελλοντικών πολιτών του κόσμου⁴³.

Ο τέταρτος παράγοντας Δεσωτερική διαδικασία υπηρετείται από τον Διευθυντή στο πλαίσιο του τυπικού διευθυντικού ρόλου του, με τις τυπικές διαδικασίες να εκλαμβάνονται ως αναγκαίες⁴⁴ (ερμηνεύεται έτσι η υψηλή αριθμητική αποτίμηση του παράγοντα Δ), το εκπαιδευτικό σύστημα να εμφανίζεται συχνά δύσκαμπτο αλλά με περιθώρια βελτίωσης⁴⁵ και την οργάνωση, την ετοιμότητα και την προνοητικότητα να τίθενται στην υπηρεσία της προστασίας του ανθρώπινου παράγοντα⁴⁶. Αυτό ερμηνεύει και την άποψή του ότι δεν τον αντιπροσωπεύει ο διευθυντικός ρόλος του θεσμικά διευθύνοντας, άποψη για το πρόσωπό του με την οποία ταυτίζονται και οι Εκπαιδευτικοί⁴⁷, μολονότι αναφέρεται περίπτωση ενδεχόμενης άσκησης επιρροής από μέρους του -με τη διευθυντική του ιδιότητα- πάνω στον Σύλλογο Διδασκόντων για την πρόκριση συγκεκριμένης απόφασης⁴⁸. Φαίνεται όμως ότι η ιεραρχική δομή

του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος δεν απορρίπτεται ούτε από τους Εκπαιδευτικούς⁴⁹, παρά την επισήμανση αγκυλώσεων στη λειτουργία του, π.χ. του δασκαλοκεντρικού αναλυτικού προγράμματος και των διδακτικών πακέτων, της ελλιπούς ροής σύγχρονης πληροφορίας⁵⁰.

Όλες οι προηγούμενες αναφορές στους τέσσερις παράγοντες συνοψίζονται στους χαρακτηρισμούς του Σχολείου: «*αλληλέγγυο*», «*ανθρώπινο*» και «*χαρούμενο*» (Ανθρώπινες σχέσεις) από τον Διευθυντή, «*χαρούμενο*», «*όμορφο*» (Ανθρώπινες σχέσεις) και «*πρωτοπόρο*» (Βανοϊκό σύστημα-καινοτομία) από τους Εκπαιδευτικούς. Επίσης, ο Διευθυντής χαρακτηρίζει ως «*ανθρωποκεντρικό*» (ΑΒ>ΓΔ) το μοντέλο οργάνωσής του, ενώ οι Εκπαιδευτικοί αποτυπώνουν την ουσία του μεταφορικά με ζώο και με τραγούδι που παραπέμπει σε δυναμισμό (Γορθολογικοί στόχοι) και ελευθερία (Ανθρώπινες σχέσεις, Βανοϊκό σύστημα-καινοτομία)⁵¹ και διαισθητικά το χρωματίζουν «*κίτρινο*» (Ανθρώπινες σχέσεις) για το “ζεστό” κλίμα του, «*πράσινο της ελπίδας*» (Βανοϊκό σύστημα-καινοτομία) και «*κόκκινο της φόρας*» (Γορθολογικοί στόχοι).

Συνοπτική Παρουσίαση Μέρους των Γενικών Αποτελεσμάτων της Έρευνας

Από την έρευνα που υλοποιήθηκε προκύπτει ότι η ιδιαιτερότητα της κουλτούρας του ελληνικού δημόσιου σχολείου συνίσταται στη μίξη *κοινών* και *ιδιοσυστασιακών* στοιχείων. Τα κοινά στοιχεία σε όλα τα δημόσια σχολεία στην Ελλάδα άπτονται αφενός των απόψεων της ελληνικής κοινωνίας και του εκπαιδευτικού κόσμου για την εκπαίδευση, το σχολείο και τον εκπαιδευτικό λειτουργό, αφετέρου της κοινής πρόσληψης της κεντρικής εκπαιδευτικής πολιτικής και της συγκεντρωτικής λογικής και πρακτικής του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος. Από την άλλη πλευρά, τα ιδιοσυστασιακά στοιχεία αφορούν στα ιδιογραφικά χαρακτηριστικά ενός σχολείου και στις ιδιαίτερες επιλογές του κατά την άσκηση εσωτερικής πολιτικής που ισοδυναμεί με την αυτο-πραγμάτωσή του.

_____

Η διερεύνηση της έννοιας της σχολικής κουλτούρας με αναγωγή σε βασικούς τύπους (Αανθρώπινες σχέσεις, Βανοικτό σύστημα-καινοτομία, Γορθολογικοί στόχοι, Δεσωτερική διαδικασία) ανέδειξε την ομαδοποίηση αυτών σε δύο συστάδες: η μία (Α, Β, Γ) αντιστοιχεί προς τα *ιδιοσυστασιακά* στοιχεία της αυτοπραγμάτωσης και η άλλη (Γ, Δ) προς τα *κοινά* στοιχεία της συγκέντρωσης. Μάλιστα, η ομαδοποίηση των περιπτώσεων/cases (των εκπαιδευτικών του δείγματος) σε δύο επίσης ομάδες, με βάση την αποτίμηση των τύπων Αανθρώπινες σχέσεις, Βανοικτό σύστημα-καινοτομία, Γορθολογικοί στόχοι, Δεσωτερική διαδικασία, αποκάλυψε δύο βασικές τάσεις στη σχέση των επιμέρους ομάδων των τύπων: στην πρώτη περίπτωση (πολυπληθέστερη συστάδα/cluster 1) οι τύποι Α, Β, Γ υπερτερούν του Δ ή, αλλιώς, τα *ιδιοσυστασιακά των κοινών στοιχείων*, ενώ στη δεύτερη περίπτωση (ολιγάριθμη συστάδα/cluster 2) ο τύπος Δ υπερτερεί των υπόλοιπων (Α, Β, Γ), δηλαδή τα *κοινά στοιχεία των ιδιοσυστασιακών*. Οι δύο αυτές τάσεις αναδεικνύουν δύο βασικούς προσανατολισμούς κουλτούρας, έναν περισσότερο ανθρωποκεντρικό και ανοιχτό προσανατολισμό (ΑΒ, ΑΒΓ), με εντονότερη την ενεργητικότητα και έναν περισσότερο γραφειοκρατικό και κλειστό προσανατολισμό (ΓΔ, Δ), με εμφανέστερη την υποτονικότητα· αξιολογείται σχετικά είναι ότι η διαφορά στις αποτιμήσεις του τύπου Δεσωτερική διαδικασία μεταξύ των δύο προσανατολισμών είναι πολύ μικρή, στοιχείο που συνηγορεί υπέρ της σύγκλισης στην πρόσληψη της συγκέντρωσης (*κοινά στοιχεία*), σε αντίθεση με τις μεγάλες αποκλίσεις στις αποτιμήσεις των τύπων Αανθρώπινες σχέσεις, Βανοικτό σύστημα-καινοτομία, Γορθολογικοί στόχοι (*ιδιοσυστασιακά στοιχεία*).

Αυτό που φαίνεται να ερμηνεύει κυρίως την παρουσία ενός προσανατολισμού κουλτούρας σε ένα σχολείο είναι οι επιλογές του ίδιου αφενός ως προς τη στάση που τηρεί απέναντι στη συγκεντρωτική και γραφειοκρατική λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος, αφετέρου ως προς τη δράση που αναπτύσσει ως φορέας εσωτερικής πολιτικής.